

Julian Karol Janczak (1931 - 2001)

Julian Karol Janczak urodził się 6 września 1931 r. w rodzinie chłopskiej we wsi pofolwarczej Piotrowice, należącej do parafii Charlupia Mała w powiecie sieradzkim. Jego rodzice, Józef i Józefa, posiadali jeszcze kilkoro dzieci. Podczas okupacji niemieckiej, na początku II wojny światowej cała rodzina została wysiedlona na teren dystryktu lubelskiego Generalnej Guberni.

Po powrocie w rodzinne strony, po zakończeniu wojny, młody Julian szybko ukończył szkołę podstawową i w roku szkolnym 1948/49 rozpoczął naukę w Liceum Ogólnokształcącym w Sieradzu. Gdy zdał maturę, od sierpnia 1952 r. został skierowany do pracy nauczycielskiej w szkole podstawowej w Dusznikach, niewielkiej wsi leżącej w pobliżu Warty. Podczas rocznego, pierwszego spotkania ze stanem nauczycielskim, podjął decyzję o dalszym kształceniu się, już na poziomie akademickim.

W październiku 1953 r. rozpoczął studia na kierunku historycznym Uniwersytetu Łódzkiego (UŁ). Odtąd, stale podnosząc kwalifikacje, wszedł na drogę prowadzącą od surowych cywilizacyjnie warunków wiejskiej chaty do wysublimowanego intelektualnie gabinetu uczonego. Można metaforycznie stwierdzić, że stapał po niej uparcie jak chłop za pługiem, równo i konsekwentnie, nie tracąc przy tym kontaktów ze środowiskiem rodzinnym, ani też dumy z własnego pochodzenia.

Ukończył studia 22 czerwca 1957 r. i natychmiast podjął pracę w zawodzie, który przyniósł Mu już pewne doświadczenia. Rozpoczął mianowicie mozolny trud nauczyciela historii w łódzkich szkołach podstawowych. Pierwsze dwa lata spędził w SP nr 134, a następnie, do 1966 r. pracował w SP nr 111.

25 maja 1957 r. zawarł związek małżeński z Elżbietą Zubert, cenioną w środowisku bibliotekarką, pochodzącą z rodziny znanego działacza niepodległościowego z podłódzkiej, przed 1945 r. „Retkini”. Odtąd miejscem zamieszkania związał się na stałe z nową rozbudowującą się dzielnicą Łodzi, szanując a nawet kultywując jej tradycje ludowe i patriotyczne. Po roku małżeństwa w rodzinie Janczaków pojawiła się córka Małgorzata. Ojciec był z Niej zawsze dumny, doceniając rangę społeczną zawodu lekarza, który wybrała wraz z rodzicami, by nieść pomoc ludziom cierpiącym, a który uzyskała dzięki wyjątkowym zdolnościom i wytrwałości.

Julian K. Janczak po podjęciu pracy zawodowej utrzymywał nadal kontakt z Katedrą Historii Polski XVI - XVIII wieku. Podczas seminariów mógł korzystać ze wskazówek nie tylko Swojego Mistrza, prof. Bohdana Baranowskiego i inspiracji prof. Zofii Libiszowskiej, którą darzył dużym szacunkiem, ale również z zachęt i uwag kolegów adiunktów już pracujących w Katedrze, dożgonnych przyjaciół, wybitnych uczonych: przedwcześnie zmarłego Zbigniewa Kuchowicza i Wojciecha Szczygalskiego, który tekst zamieszczony w

niniejszym tomie poświęcił pamięci Juliana.

Julian K. Janczak został zatrudniony w UŁ 1. X. 1966 r., gdy miał już poważnie zaawansowany przewód doktorski, na stanowisku starszego asystenta w Instytucie Historii. Pozostając wiernym swojej uczelni, konsekwentnie pisał się po szczeblach kariery akademickiej. Od 1. X. 1967 r. był adiunktem, od 1. XI. 1982 r. docentem, zaś od 28. XI. 1990 r. profesorem nadzwyczajnym.

Jednocześnie sprawował wiele funkcji kierowniczych naukowo-dydaktycznych na rodzimym Wydziale. Zjednywał sobie ludzi, którymi kierował, wielką życzliwością, ale również konsekwencją w zaplanowanym działaniu. Był najpierw kuratorem i p. o. kierownika (od 1. X. 1987 r.) Katedry Kształcenia Nauczycieli Wychowania Muzycznego i Wychowania Technicznego i kierownikiem Katedry Wychowania Muzycznego (od 1. I. 1989 r. do 30. IX. 1990 r.). 1. X. 1989 r., po odejściu doc. dr. Ryszarda Rosina na emeryturę, przejął po nim kierownictwo Zakładu Nauk Pomocniczych Historii, które z wielkim oddaniem wypełniał aż do śmierci.

Ostatni okres życia zaznaczył się u Profesora zmaganiem z ciężką i nieuleczalną chorobą. Zachowując właściwy dla siebie optymizm i pogodę ducha, do końca dzielnie zmagając się z losem. Zmarł 6. V. 2001 r. Rodzina, szerokie rzesze przyjaciół i współpracowników pożegnali Go podczas uroczystości, która miała miejsce 11 maja w Kościele Najświętszego Serca Jezusowego oraz na pobliskim cmentarzu retkińskim w Łodzi. Nad otwartą mogiłą drogę życiową oraz zasługi Zmarłego przypomnieli m. in. prorektor UŁ prof. Wiesław Puś, prodziekan Wydziału Fil-Hist. prof. Stefan Pytlas, współpracownicy, reprezentanci Komitetu Nauk Demograficznych PAN, przedstawiciele ośrodków akademickich z którymi współpracował. Żal i refleksje towarzyszące pożegnaniu wyraziła następująco prof. Alicja Szymczakowa, następczyni Profesora na stanowisku kierownika Zakładu: "Odszedł zasłużony nauczyciel akademicki, wychowawca wielu pokoleń młodzieży i kadry naukowej. Jego uśmiechu i wielkiej życzliwości dla każdego będzie już zawsze brakowało".

Mimo, że nigdy nie zabiegał o zaszczyty, nie przywiązując w swej skromności szczególnej wagi do formalnych i symbolicznych wyróżnień, to jednak Jego dokonania były doceniane przez władze państwowe, samorządowe i uczelniane. Otrzymał m. in. następujące odznaczenia i odznaki: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1987), Złoty Krzyż Zasługi (1977), Medal Komisji Edukacji Narodowej (1997), Honorową Odznakę Miasta Łodzi (1984), Złotą Odznakę UŁ (1984), Medal "UŁ w służbie społeczeństwa i nauki" (1985).

Profesor J. K. Janczak swoje pierwsze zainteresowania naukowe rozwijał na seminarium magisterskim prof. B. Baranowskiego, prowadząc badania nad problematyką konfliktów społecznych na wsi polskiej w XVI -XVIII w. Zaowocowały one pracą magisterską: Zagadnienie ciężarów kościelnych we wsiach województwa łęczyckiego w XVI-XVIII w. (1957r.). Ten wartościowy przyczynek do poznania położenia ludności wiejskiej w okresie I Rzeczypospolitej, został częściowo opublikowany w "Roczniku Łódzkim" (t. IV/VII, 1961).

Jak wyżej zaznaczono, po ukończeniu studiów J.K.Janczak, jako doceniony uczeń swego Mistrza prof. B.Baranowskiego, utrzymywał ścisły kontakt naukowy z Katedrą Historii Polski XVI-XVIIIw. w ramach seminarium doktorskiego. Prace tego zespołu skupiały się wówczas głównie na oszacowaniu rozmiarów produkcji i konsumpcji na wsi w Polsce nowożytnej. Młody naukowiec badał te zagadnienia w odniesieniu do ziem polskich, które znalazły się pod zaborem pruskim. W rezultacie opracował najpierw dwie mniejsze analizy na temat zmian ilościowych i rejonizacji hodowli w Wielkopolsce oraz na terenie tzw. Ziem Zachodnich i Północnych. Następnie napisał i obronił 2. III. 1967 r. pracę doktorską, która znacząco usytuowała Autora wśród historyków gospodarczych wsi. Opublikowana została w nieco zmodyfikowanej formie jako "Zmiany w systemie ilościowym i regionalizacji hodowli w Poznańskim w XIX i na początku XX wieku.: (Warszawa 1969, Studia z Dziejów Gospodarstwa Wiejskiego, T 11, z. 2). Jej recenzenci zgodnie stwierdzali, że "było to pierwsze w naszej literaturze historycznej tak głębokie studium poświęcone tej problematyce w odniesieniu nie tylko do Wielkopolski, ale i również pozostałych regionów kraju". Ocenili też, że publikacja ta, jak i mniejsze opracowania w postaci artykułów "awansowały dr. J.K.Janczaka do najlepszych znawców dziejów produkcji zwierzęcej na ziemiach polskich w okresie zaborów" (prof. Czesław Łuczak z UAM).

Drugi, już do końca wiodący kierunek badań naukowych Profesora, wyznaczyła demografia historyczna. Ten, mieszczący się treścią w olbrzymim interwale czasowym od połowy XVIII do początków XX w. (1914r.), nowy zakres zainteresowań zainicjował publikacją na łamach " Przeszłości Demograficznej Polski" (t. 8, 1975 r)" Ludność powiatu szadkowskiego w okresie Sejmu Czteroletniego", jak również osobnymi rozdziałami o stosunkach ludnościowych, zawartymi w monografiach Kalisza, Łodzi i Piotrkowa. Wykazał przy tym dobre opanowanie warsztatu badawczego integrującego w historii podejście ekonomiczne i demograficzne. Dalsze analizy badawcze, zawsze oparte na rzetelnie i wszechstronnie dobranym materiale źródłowym, wymagającym benedyktyńskiego wprost wysiłku poszukiwawczego, dotyczące problematyki łódzkiej, zwiastowały przygotowanie większej pracy z tej problematyki. Jej zamysł powstał z refleksji uczonego zdającego sobie sprawę z tego, że dotychczasowe opracowania dotyczące tzw. Łodzi przemysłowej nie uwzględ-

dniały, nawet w stopniu dostatecznym, zagadnień demograficznych.

Po kilku latach wyteżonej pracy Profesor opublikował, w formie habilitacji, dzieło swego życia: *Ludność Łodzi przemysłowej. 1820-1914* ("Acta Universitatis Lodziensis. Folia Historica" t.11; 1982). Rzecz napisana z interdyscyplinarnym oddechem metodologicznym, zawierała również oceny dotyczące znaczenia czynnika demograficznego w rozwoju społeczno-gospodarczym. Oceniona w środowisku historyków jako pionierska, stanowiła pierwszą tego typu publikację poświęconą problematyce dużego miasta przemysłowego na ziemiach polskich w okresie zaborów. Solidna krytyka źródeł, jak podkreślał recenzent rozprawy prof. Cz.Łuczak pozwoliła jej Autorowi " (...) na skorygowanie (...) wielu błędnych tez reprezentowanych przede wszystkim w niemieckiej literaturze historycznej w odniesieniu do ludności Łodzi w XIX i na początku XX w." Na podstawie tej pracy J.K.Janczak bardzo pomyślnie odbył 25.VI. 1981 r. kolokwium habilitacyjne przed Radą Wydziału Fil.- Hist. UŁ.

Integrując w swoich pracach naukowych metody historii gospodarczej, ze statystyką oraz demografią, Profesor udanie wyznaczył oryginalny model postępowania badawczego dla swoich następców.

Dorobek naukowy Profesora został doceniony w postaci wielu nagród, które uzyskiwał właśnie w tej dziedzinie. W 1983 r. uzyskał Nagrodę Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki III stopnia. Otrzymywał też nagrody Rektora UŁ: w 1981 r. (zespołową I stopnia za "Łódź. Dzieje miasta", t. I, Łódź 1980), w 1990 r. (zespołową I stopnia za "Dzieje Piotrkowa Trybunalskiego", Łódź 1989), w 1992 r. (zespołową I stopnia za "Dzieje Żydów w Łodzi 1820-1944. Wybrane problemy", Łódź 1991), w 1996 r. (indywidualną II stopnia za cykl publikacji o różnych aspektach stanu ludności Królestwa), w 1998 r. (zespołową II stopnia za "Polacy-Niemcy -Żydzi w Łodzi w XIX i XX w. Sąsiedzi dalecy i bliscy", Łódź 1997).

Julian K. Janczak był uczonym, który nie tylko tworzył w zaciszu swego gabinetu naukowego, ale także znakomicie organizował życie naukowe środowisk historyków różnych specjalności. Jednakowoż największą wagę przywijał do inspirowania i integrowania demografów historycznych. Gdy w początkach lat 70. zaczął prowadzić w Instytucie Historii UŁ zajęcia ze statystyki i demografii historycznej, żywiej zainteresował się pracami Sekcji Demografii Historycznej Komitetu Nauk Demograficznych PAN. Wkrótce stał się czołowym animatorem ciała reprezentującego w skali krajowej środowisko historyków-demografów wydających pismo "Przeszłość Demograficzna Polski". W 1984 r. został członkiem redakcji tego rocznika, by po 10 latach w 1994 r. objąć funkcję jego redaktora. Równocześnie wszedł w skład Komitetu

Nauk Demograficznych PAN, a w 1987 r. został wybrany na przeciąg kilku kadencji na przewodniczącego Sekcji Demografii Historycznej tegoż Komitetu. Głównym zadaniem jakie postawił przed Sekcją stało się organizowanie prac nad rewizją i korektą statystyki demograficznej ziem polskich w XIX w. oraz opracowanie zarysu demografii historycznej Polski w formie podręcznika akademickiego. Jako redaktorowi i współautorowi tomu, wiele satysfakcji dało opublikowanie w 1995 r. "Polish Population Review", w którym znalazły się artykuły o polskich badaniach demograficzno-historycznych.

Profesor również chętnie i aktywnie uczestniczył w pracach różnych zespołów badawczych w UŁ. Przede wszystkim absorbował Go Zespół Naukowo-Badawczy Struktur i Przemian Społecznych Wsi, założony i kierowany przez prof. Helenę Brodowską - Kubicz. Tutaj skierował swoje zainteresowania na problematykę wpływu ośrodków przemysłowych na strukturę i procesy demograficzne na wsi, wpływ rozwoju demograficznego na przebieg reform agrarnych, na zmiany struktury społecznej wsi, na różne problemy ludności wielkiego miasta pochodzącej ze wsi oraz demograficzne konsekwencje industrializacji. Po śmierci Swojego przyjaciela, prof. Zbigniewa Stankiewicza, drugiego po prof. H. Brodowskiej kierownika Zespołu, od 15. II .1991 r. został szefem tej struktury, integrującej badaczy także z innych ośrodków akademickich oraz spoza tego środowiska, na przeciąg 2 kadencji, do 30. IX. 1996 r. Za swoje najważniejsze osiągnięcie z tego okresu uważał zorganizowanie konferencji naukowej o zasięgu międzynarodowym pn. Chłopi a państwo (Łódź, 12-13 VI. 1995 r.), której materiały zredagował i wydał drukiem w ramach obszernej publikacji. Gdy ważyły się dalsze losy Zespołu, bardzo przyczynił się do podjęcia decyzji o jego dalszym trwaniu pod zmienioną, właśnie z Jego inicjatywy, nazwą: Interdyscyplinarny Zespół Badania Wsi.

Julian K. Janczak, wykorzystując swoje podejście demograficzne, tworząco zaznaczył swój udział także w uniwersyteckim Zespole Polsko-Zakaukaskich Badań Naukowych, na początku drugiej połowy lat 80. W ramach tego zespołu zajmował się głównie stosunkami demograficznymi Zakaukazia i opublikował 2 artykuły w piśmie "Folia Caucasica", którego też był redaktorem w ciągu jednej kadencji.

Jako doceniony badacz przeszłości Łodzi, w końcu lat 80. wszedł w skład zespołu redakcyjnego (jako szef działu demograficznego), który pod patronatem Wydawnictwa Łódzkiego przygotowywał monumentalne wydawnictwo p.n. Łódź. Informator Encyklopedyczny. Opracował, zredagował bądź zrecenzował do tej pracy kilkadziesiąt haseł. Niestety, nowe władze Łodzi w 1990 r. zarzuciły ideę wydania kompedium wiedzy o drugim co do wielkości mieście Polski, wymagającym w okresie transformacji ustrojowej szczególnej promocji. Profesor bolał nad tym, że olbrzymi, kilkuletni dorobek zespołu pracującego pod kierunkiem prof. B. Baranowskiego, zainspirowany przez szefa WŁ

dr. Jacka Zaorskiego, został zmarnowany.

Był także solidnym i troskliwie dbającym o poziom publikacji, najpierw sekretarzem(od IX. 1981 r.), następnie zastępcą redaktora i od 1988 r. redaktorem Zeszytów Naukowych UŁ w serii "Folia Historica".

Aktywny w licznych sesjach naukowych, m. in. w ramach Polskiego Towarzystwa Historycznego, którego był aktywnym członkiem, swój dorobek prezentował na Powszechnych Zjazdach Historyków Polskich (XIV-Lódź, XVI-Wrocław) wygłaszając 2 zasadnicze dla całości obrad referaty: 1) Demograficzne konsekwencje industrializacji okregu łódzkiego oraz 2) Problem rewizji i korekty statystyki ludnościowej Królestwa Polskiego.

Profesor Julian K. Janczak, pełniąc różne funkcje, prezentował tak ważną w kontaktach międzyludzkich postawę spolegliwości i wrażliwości. Szczególnie promieniował tymi cechami w pracy dydaktycznej, wychowawczej społecznej i w kontaktach towarzyskich.

Wypełniając obowiązki zdyscyplinowanego nauczyciela akademickiego, przyjaciela młodzieży, m. in. był opiekunem pierwszych lat studiów historycznych, sekretarzem, członkiem i w 1990 r. przewodniczącym komisji rekrutacyjnej na kierunku historia. Natomiast w kadencji 1984 -1987 był prodziekanem d. s. socjalno-bytowych, z dużym zaangażowaniem realizującym potrzeby studentów.

Prowadził najpierw zajęcia dydaktyczne w formie ćwiczeń z przedmiotu "Historia Polski XVI -XVIII w". Następnie wykłady, ćwiczenia i seminaria z demografii historycznej i statystyki oraz zupełnie nowatorskie i oryginalne na studiach historycznych zajęcia z zastosowania komputerów w historii jako nauce. Od 1974 r. ,jako adiunkt, zaczął prowadzić seminarium magisterskie na Studium Zaocznym Historii. Wypromował rzesze magistrów, którzy od swego Mistrza przejęli wnikliwe podejście do źródła historycznego.

Od połowy lat 80. został powołany w skład Zespołu Dydaktyczno - Naukowego przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego (podzespół historii), w którym przewodniczył zespołowi do opracowania programu nauczania przedmiotu akademickiego "Elementy statystyki i demografii historycznej".

Szczególnie życzliwością otaczał pozaprogramowy studencki ruch naukowy. W latach 1968 - 1970 opiekował się pierwszymi obozami naukowymi organizowanymi przez Związek Młodzieży Socjalistycznej na Wydziale. Już wówczas był docenianym przez młodzież i realizującym swe funkcje po partnersku, z ramienia władz uczelnianych, opiekunem wydziałowej i uczelnianej instancji tej organizacji. Cenił sobie wyróżnienie jakie wówczas, z inicjatywy wychowanków, otrzymał w postaci Odznaczenia im. J. Krasickiego (1969).

W latach 1975 -1979 był opiekunem Studenckiego Koła Naukowego Historyków, które właśnie wówczas z inicjatywy doc.dr. R. Rosina, pierwszego kierownika Zakładu Nauk Pomocniczych Historii, rozpoczęło serię owocujących publikacjami obozów naukowych poświęconych inwentaryzacji zabytków epigraficznych w Polsce środkowej.

Otoczając opieką młodą kadrę naukową, w czasach wymagających szczególnie delikatnego podejścia do doskonalących swoje kwalifikacje dydaktyczne asystentów, ze wszystkich wydziałów UŁ, sprawował funkcję kierownika Poddyplomowego Studium Ideologiczno-Pedagogicznego Nauczycieli Akademickich (III. 1982- VIII 1984 r.). Po zakończeniu kadencji na tym stanowisku, ówczesny J.M.Rektor UŁ prof. dr Jerzy Wróblewski w specjalnym piśmie podziękował Mu "(...) za owocną współpracę i duży wkład pracy w rozwój Uniwersytetu Łódzkiego" (pismo z dn. 31. o8. 1984 r.).

Swoją udział w doskonaleniu kadr naukowych zaznaczył także jako recenzent 6.rozpraw doktorskich (UŁ,Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Jagielloński i Katolicki Uniwersytet Lubelski) oraz 2. habilitacji (UJ i U Wr.) z zakresu demografii historycznej. Był też jurorem w składzie Sądu Konkursowego nagrody im. Aleksandra Zawadzkiego.

Wychodząc ze środowiska, które po II wojnie światowej doceniło wpływ przeobrażeń ustrojowych na możliwości awansu społecznego i cywilizacyjnego dzieci chłopskich, jak większość inteligencji, brał udział w życiu ówczesnych organizacji społecznych i politycznych. Uważał więc za naturalne podjęcie społecznikowskiej działalności najpierw, jeszcze w czasach licealnych, w Związku Młodzieży Polskiej, a później, od końca studiów (1956 r) w Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej. Działając roztropnie z humanistycznym wyuczuciem, pełnił w tej partii szereg funkcji zawsze pochodzących z demokratycznych wewnątrzorganizacyjnych wyborów: m. in. I sekretarza i członka Egzekutywy Podstawowej Organizacji Partyjnej przy Wydz. Fil.-Hist.UŁ (lata 1968 - 1981). W ciągu 2 kadencji był też przewodniczącym Komisji Rewizyjnej Komitetu Uczelnianego. Należał w czasie całej swojej pracy zawodowej do Związku Nauczycielstwa Polskiego.

Jakże trudno pogodzić się ze śmiercią Przyjaciela. Był człowiekiem na wskroś uczciwym i prawym. Życzliwość jaką prezentował wobec wszystkich, pozwalała mu pozostawać powiernikiem trosk wielu bliskich Mu osób.

Można powiedzieć o Nim, że kochał życie. Niemniej, smakując jego radości w określonych warunkach, przy cechującej Go skromności, zachowywał zawsze obowiązkowość i surowość wobec siebie.

Gdy odchodzi ktoś tak bliski jak Ojciec i Brat, to żal po stracie drogiej osoby zdaje się nie mieć końca. Jednak mijający czas, jak i naturalna świadomość przemijania, tonują ów ból. Przywołują pogodne wspomnienia wspólnych poczynañ, przeżyć i spotkań. Umacniają przekonanie, że na trwale pozostał po Nim cenny dorobek życiowy i naukowy, a także godny kultuwowania system wartości.

Andrzej Lech